

بررسی مزایا و معایب مشاغل دورکاری در تجارت الکترونیکی در ایران

صفا کاشمیری^۱

^۱ کارشناسی ارشد مهندسی کامپیوتر

چکیده

تجارت الکترونیک شامل خرید و فروش، بازاریابی و خدمت رسانی برای محصولات، خدمات و اطلاعات از طریق اینترنت و سایر شبکه ها است. دورکاری عبارت است از کارکردن در فاصله ای دور برای کسی که به شما پول می دهد. به عبارت بهتر کار از راه دور پدیده ای است که در جوامع اطلاعاتی رونق یافته و محدودیت زمانی و مکانی در اجرای وظایف شغلی را با بهره گیری از فناوری ارتباطات و اطلاعات از بین برده است. در این مقاله ابتدا به تشریح مفهوم تجارت الکترونیک و مشاغل دورکاری پرداخته شده است و سپس به بررسی ارتباط تجارت الکترونیک و دورکاری پرداخته شده است. در نهایت با توجه به اطلاعات جمع آوری شده، مزایا و معایب مشاغل دورکاری در تجارت الکترونیکی ایران در کشور ارائه شده است.

واژه های کلیدی: تجارت الکترونیک، مشاغل دورکاری، مزایا و معایب.

۱. مقدمه

بی شک، بهره گیری از فناوری اطلاعات یکی از حلقه های لازم برای افزایش کارایی تجاری در اقتصاد ملی است. امروزه استفاده از اینترنت و کسب و کارهای حاصل از این فناوری توسط شرکت ها، به وسیله ای برای کسب مزیت رقابتی در کسب و کارها تبدیل شده است. تحولات جدید قرن بیست و یکم و جهانی شدن بازار و به دنبال آن، بروز شیوه های جدید تجارت و بازاریابی که تحت تاثیر پیشرفت سریع و همه جانبه علم و فناوری به وجود آمده و بسیاری از اقتصاددانان، متخصصان و آینده نگران را بر این باور داشته که در سال های اخیر انقلابی شبیه انقلاب صنعتی به وقوع پیوسته است. این انقلاب، جهان را وارد عصر اطلاعات کرده و بسیاری از جنبه های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی حیات بشری را دستخوش تحولی عمیق ساخته و با بهره گیری از فناوری های نوین، به سطحی جدید و غیرقابل تصور از پویایی و تغییرپذیری دست یافته است. امروزه حضور در بازارهای جهانی به کمک شیوه های موفق و کارآمد که خود، نمایی از توانمندی اقتصادی کشورها را به تصویر می کشد، از جمله ضرورت های تطبیق با نظام بین المللی کنونی به لحاظ پیشرفت های حاصله در عرصه های اقتصادی و صنعتی آن است. [۱]

طی سالیان اخیر، اشخاص و شرکت های پیشرو به دنبال پیاده سازی روش های نوین (اتوماسیون و هوشمند سازی) سیستم های بازاریابی و فروش و همچنین امور مالی و اداری در فرایند کسب و کار خود هستند. پیشرفت سریع تکنولوژی ارتباطات و اطلاعات، از جمله تغییرات مهم و اساسی چند دهه اخیر بوده و تأثیر آن بر رشد اقتصادی بنگاه های کارآفرین کشورها انکارناپذیر است. تجارت الکترونیک از جمله ابعاد گوناگون این تکنولوژی است که بر سازمان های تجاری و غیر تجاری تأثیر فراوانی داشته است. کاربرد تجارت الکترونیک در سازمان های بزرگ تجاری به وضوح قابل مشاهده است. اما علی رغم مزایای رقابتی زیاد آن برای کسب و کارهای کوچک و متوسط به عنوان بنگاه های کارآفرین، کاربرد آن تا حد زیادی مغفول مانده است. تجارت الکترونیک در محیط کسب و کار کشورهای پیشرفته، نه تنها در سازمان های بزرگ مورد استفاده قرار می گیرد، بلکه در حال نفوذ سریع به سازمان های کوچک و متوسط (SMEs)، است [۲].

در این مقاله ضمن مرور بر مفاهیم تجارت الکترونیک و مشاغل دورکاری به بررسی مزایا و معایب مشاغل دورکاری در تجارت الکترونیک پرداخته شده است.

۲. تجارت الکترونیک

تجارت الکترونیکی شامل خرید و فروش، بازاریابی و خدمت رسانی برای محصولات، خدمات و اطلاعات از طریق اینترنت و سایر شبکه ها است [۳]. در اواخر دهه ۱۹۹۰، اقتصاد جهانی با دو تغییر بنیادی و ساختاری ناشی از جهانی شدن و انقلاب فناوری ارتباطات و اطلاعات (ICT) روبه رو شد. برخی تحلیل گران اقتصادی براینند این دو پدیده را اقتصاد نوین نام نهاده اند. پیشرفت های چشم گیر در زمینه فناوری اطلاعات و ارتباطات در دهه های اخیر، موجب دگرگونی در بسیاری از زمینه ها از جمله تجارت جهانی گردیده و به تبع آن، فرایندهای بسیاری از فعالیت های تجاری، اقتصادی، بانک داری، گمرکات و غیره دستخوش تغییرات شده اند. در تجارت الکترونیک، خرید و فروش کالا و خدمات از طریق اینترنت به خصوص "شبکه جهانی" انجام می - شود. این نوع تجارت، به عنوان یکی از مهم ترین و ارزش افزاثرترین کاربردهای فناوری ارتباطات و اطلاعات، نقش ویژه ای را در حرکت کشورهای گوناگون به سمت اقتصاد شبکه ای ایفا کرده است. [۴]

برای تجارت الکترونیک تعاریف گوناگونی ارائه شده است که اغلب آنها مبتنی بر تجربه های گذشته در استفاده از تجارت الکترونیک بوده است. کمسیون اروپا تجارت الکترونیک را مبتنی بر پردازش و انتقال الکترونیکی داده ها، شامل متن، صدا و تصویر، تعریف می کند. تجارت الکترونیک فعالیت های گوناگونی از قبیل مبادله الکترونیکی کالاها و خدمات، تحویل فوری مطالب دیجیتالی، انتقال الکترونیکی وجوه، مبادله الکترونیکی سهام، برنامه الکترونیکی، طرح های تجاری، طراحی و مهندسی مشترک، منبع یابی، خریده های دولتی، بازاریابی مستقیم و خدمات بعد از فروش را در بر می گیرد. [۵]

۳. مشاغل دورکاری

دورکاری عبارت است از انجام کار از راه دور. مفهوم دورکاری به انعطاف پذیری در کار اشاره دارد. دورکاری یعنی کارمند وظایف و مسئولیت های خود را خارج از محل کار انجام دهد. در واقع، دورکاری انجام کار از راه دور تعریف می شود که شامل کار سیار یا انجام کار در سفر نیست. با شیوع کرونا در جهان، و همچنین، امکاناتی که عصر جدید با ظهور تکنولوژی در اختیار بشر گذاشت، سبب شد تا به دورکاری بیش از قبل توجه شود. دورکاری در اولین سال شیوع کرونا یعنی سال ۲۰۲۰، افزایش زیادی نسبت به قبل داشت. این اپیدمی، باعث شد تا فاصله گذاری اجتماعی برای کاهش سرایت تاکید شده، و بسیاری از دولت ها شروع به حداقل رساندن حضور فیزیکی در محل کار کردند. بنابراین، بسیاری از کسب و کارها به صورت دورکاری و غیر حضوری شدند و پرسنل به صورت دورکاری مشغول به فعالیت شدند، به فناوری دیجیتال روی آوردند و از ابزارهایی مثل ویدیو کنفرانس، خدمات ابری و شبکه های مجازی استفاده کردند. کسب و کارها به سرعت با وضعیت دورکاری سازگار شدند. [۶]

کار از راه دور یک حوزه مطالعاتی نسبتاً جدید بوده و اثرات آن بر سازمان ها به مرور زمان در حال افزایش است. تمرکز این مطالعات که جک نیلز آغازگر آن بود، طی ۳۰ سال گذشته تاکنون، به سوی تعادل کار و زندگی جهت دهی شده است. این نوع کار در صنایع مختلف دستی تولیدی و کارمندی مورد استفاده قرار می گیرد. سابقه کار از راه دور به زمان انقلاب صنعتی بر می گردد. این روش کار در تولید محصولاتی که در خانه تولید می شدند، مثل محصولات نساجی، به کار گرفته می شد. در آن زمان کارکنان تولیدی در خانه های خود و بدون هیچگونه نظارت، کار می کردند. بهره‌وری آنها با میزان پارچه و لباس تولید شده در منزل، سنجیده می شد. انقراض و افوال این روش کاری در اوایل قرن نوزدهم و رویکرد انقلاب صنعتی به ایجاد محل های کاری متمرکز، ریشه در مسائلی داشت که در حال حاضر نیز همین مسائل موجب اجتناب مدیران از کار از راه دور می شود. برای مثال، انتقال کارکنان از خانه ها به محل کارخانه یا واحد تولیدی به این دلیل ایجاد شده که مدیران بتوانند نظارت دقیق تری بر کارکنان خود داشته و آنها را تحت کنترل داشته باشند. زمانی که کار در درون خانه ها انجام می شد، سرپرست نمی توانست کارکنان را به سمت کار کردن وادار کند و یا نمی توانست از انجام به موقع کار اطمینان حاصل کند. شاغلین این بخش بنا به نیاز روزانه و سبک زندگی خود کار می کردند و تمایلی به انجام کارهای سخت و طولانی نشان نمی دادند. با ایجاد تمرکز کاری در کارخانه ها، سرپرستان توانستند روز کاری را به ۱۴ ساعت افزایش دهند و دیگر اجازه کار در خانه را به افراد نمی دادند. [۷]

دور کاری می تواند فقط در یک مکان باشد یا در مجموعه ای از مکان های مختلف مقل اداره انجام شود. برای مثال در سال ۱۹۹۶ در تعریفی، از دور کاران به عنوان افرادی یاد شد که حالتی کارمند گونه در سازمان یا شرکت خود دارند، حداقل ۵۰ درصد زمان کاری خود را دور از مکان اصلی سازمان خود صرف می کنند و نیاز به استفاده از رایانه و یک اتصال از راه دور به سازمان خود جهت انجام دور کاری دارند. همان طور که ملاحظه می شود این تعریف، صرف کمتر از ۵۰ درصد زمان کاری در فعالیت های دور کاری و نیز دور کاری در دوره های زمانی معین از سال در خانه را نمی پذیرد و فقط کسانی را که ۵۰ درصد تا ۱۰۰ درصد از زمان کاری خود را صرف کار از راه دور می کنند، دور کار توصیف می کند. همچنین این تعریف نیاز به استفاده از یک رایانه و یک اتصال از راه دور را برای افرادی که روش اصلی ارتباط آنها ارتباط از راه دور است. اما این رایانه در کار خود استفاده نمی کنند را مستثنی می کند. چنین تعاریفی، موشکافی و ظرافت لازم را به دلیل ورود این گونه متغیرها از دست می دهند و دور کاری را به کاری مبتنی بر رایانه محدود می کنند. [۷]

در عصر حاضر وظیفه اصلی سیستم های سازمانی مبتنی بر فناوری، ایجاد ارتباط موثر کاهش هزینه ها صرفه جویی در زمان افزایش رضایت مشتریان استفاده از سیستم های اداری بدون کاغذ و... است ارتباطات از لحاظ اطلاعات تجاری و مدیریتی اهمیتی زیادی دارد و رمز بقای هر سازمان بستگی به تجهیز سازمان به ابزارهای رقابتی عصر اطلاعات و ارتباطات یعنی سیستم های اطلاعاتی و فناوری اطلاعات دارد رشد سریع فناوری اطلاعات در پیینه سازی مدیریت سازمانی کمک شایانی می کند مدیریت دورکاری شکلی از مدیریت است که در آن کارمندان مدیران و ابزار در قسمت های مختلف با استفاده از فناوری اطلاعات یکپارچه خواهند شد. توسعه قابلیت های فناوری اطلاعات و ارتباطات، موجب گسترش به کارگیری آن در موارد مختلف، همچون دورکاری شده است. تکنولوژی اطلاعات ابزار کمکی برای پیاده سازی این سبک کاری است اما برای موفقیت آن باید به عوامل دیگری نیز توجه کرد مانند سازمان، ماهیت شغل، شخصیت کارمندان، سبک زندگی، جنسیت و ... علاوه بر مزایایی که این شیوه کاری به همراه دارد پیامدهایی برای سازمان، افراد و خانواده ها در پی دارد که باید به آنها توجه شود [۸].

مقالات زیادی در مورد دورکاری نگارش شده اند. مطالعات نشان می دهد که با شروع دورکاری، رضایت مندی از کار افزایش داشته است. از جمله مزایای دورکاری، کاهش تنش چه از نظر ذهنی و چه از نظر جسمی بر کارکنان است. از دیگر مزایای دورکاری می توان به داشتن محیط خصوصی در کار و کاهش تنش های روانی در کار نام برد. علاوه بر این، برای دورکاری معایبی نیز ذکر شده است. به اعتقاد برخی دورکاری تاثیر منفی بر روابط خانوادگی دارد. افزایش ساعت کاری در خانه باعث می شود تا تعریف خانه کمی گیج کننده باشد. در شرایط دورکاری، کارمندان تمایل بیشتری به انجام کار دارند، که مشکلاتی را برای خانواده فراهم می کند. دورکاری بر زندگی شخصی افراد اثر می گذارد و باعث میشود مرزی بین آنها نباشد. [۶]

۴. ارتباط دور کاری و تجارت الکترونیک

در عصر حاضر تغییرات زیادی به سبب ظهور اینترنت و فناوری اطلاعات و ارتباطات رخ داده که بر ساختار سازمان ها تاثیر گذاشته است و نحوه فعالیت آنها را دگرگون ساخته است. اگر سازمان ها در پی گسترش و رفع کمبودهای خود در این زمینه نباشند و تحرک لازم را نداشته باشند قابلیت رقابتی خود را از دست خواهند داد. دورکاری به عنوان جلوه ای از فناوری اطلاعات تغییر مهمی است که سازمان ها باید در شیوه کارکردنشان به سبب تحولات رخ داده در حوزه فناوری، بوجود بیاورند. [۹]

تجارت الکترونیک و دور کاری ضروری و مکمل یکدیگر می باشند. هرچند بخشی از فعالیت های اقتصاد در سطح جهانی از راه دور قابلیت اجرایی دارد، اما باید توجه داشت انجام بسیاری از فعالیت های اقتصادی در وضعیت دورکاری به چند عامل مهم بستگی دارد؛ از جمله سرویس های دیجیتال چندگانه (پلتفرم ها و اپلیکیشن های ارتباط از راه دور مانند زوم و اسکایپ)، پلتفرم های تجارت آنلاین (جهت فراهم کردن تجهیزات لازم برای کارمندان دورکار در تمام مواقع) و رسانه های دیجیتال (به خصوص برای افرادی که می توانند کاهش درآمدهای تبلیغاتی را قبول کنند). این ابزارها به افراد کمک می کنند تصمیمات تجاری مناسبی بگیرند. در کنار این موارد کشورها نیازمند گزینه های پرداخت دیجیتالی هستند که قابلیت پردازش تراکنش های انبوه در وضعیت فعلی را داشته باشند. تمام این موارد به زیربنای اینترنت و قابلیت آن برای سازگاری با رشد قابل توجه ترافیک دیجیتال بستگی دارد.

۵. مزایای دور کاری

کار از راه دور یکی از انواع شیوه ای کاری است که مزایا و مضرات زیادی برای کارکنان و کارفرمایان دارد. شواهد حاکی از این است که این منافع و هزینه ها تأثیر مستقیم بر خانواده های دور کاران دارند. چالش ها و پیچیدگی های کار از راه دور باعث می شد این سبک کاری برای برخی گزینه ای مناسب و قابل قبول به نظر برسد، در حالی که برای سایرین جذابیت کمتری دارد الزامات کار از راه دور گاه متضاد هستند. برای مثال دور کاران از استقلال بیشتری که بدست آورده اند رضایت دارند. اما فقدان حمایت سازمان را نیز احساس می کنند. سازمان ها از برنامه های کار از راه دور برای جذب حفظ برخی کارکنان کلیدی

استفاده می کنند، اما در ارزیابی عادلانه و دقیق عملکرد این کارکنان با مشکل مواجه می شوند و نمی توانند بازخورد اثر بخشی را ارائه نمایند. دور کاران از تعادل ایجاد شده از کار و زندگی شخصی خود استقبال می کنند، اما ترسیم مرزی مشخص میان کار و زندگی برای آنها مشکل می شود. با وجود نیازهای متضاد کار از راه دور، این رویه کاری همچنان در حال افزایش است یافته های محققین به اتفاق حاکی از این است که اغلب افراد با هدف بهبود تعادل میان کار و زندگی، این سبک کاری را انتخاب می کنند. [۷]

برخی از مهمترین مزایای نظام دورکاری را میتوان در ابعاد سازمان، فرد، جامعه به شرح زیر خلاصه نمود [۷]:

۱- صرفه جویی در هزینه ها: انجام کار توسط کارکنان در محل سازمان، متضمن هزینه های مختلف اداری مانند امکانات، تجهیزات، فضا و خدمات رفاهی است. ارتباطات و ... سازمانهایی که روش دورکاری را انتخاب میکنند، صرفه جویی های زیادی در مصرف هزینه های مزبور خواهند داشت.

۲- افزایش بهره‌وری: تجارب کشورهای که نظام دورکاری را اجرا کرده‌اند، نشان می‌دهد که دورکاری، بهره‌وری در سازمانها را تا ۱۰ درصد افزایش داده است. در نظر سنجی‌ها، هم دورکاران و هم مدیران این موضوع را تایید کرده‌اند.

۳- تقویت انگیزه: برنامه‌های موفق دورکاری در سازمان‌ها، نشان داده است که فرایند انجام کار و مأموریت‌ها از طریق دورکاری، موجب تقویت روحیه اعتماد به نفس و خوداطمینانی در کارکنان شده است. زیرا، دورکاران در ایام دورکاری به‌طور نسبتاً مستقل کار میکنند.

۴- بهبود ارائه خدمات به مشتریان: دورکاری سازمان را قادر می‌سازد، بدون تحمل هزینه‌های پرداخت اضافه کاری برای انجام امور توسط کارکنان، در ساعات غیراداری به مشتریان خدمات لازم را در هر زمان (فراتر از ساعات کاری حتی ۲۰ ساعته) ارائه کند.

۵- کاهش زمان تردد و هزینه‌های آن برای سازمان: نظر سنجی‌های انجام شده نشان می‌دهد، برای بسیاری از دورکارها (کارکنان دورکار)، کاهش زمان تردد به سازمان و صرفه جویی ناشی از هزینه‌های آن، مهمترین انگیزه آنان است.

۶- ساعات کار اداری انعطاف پذیر فرد: دورکار، زمان کار خود را در برنامه روزانه شخصی، به نحوی تنظیم میکند که اثر بخشی بیشتری داشته باشد. مثلاً شب، صبح زود، آخر شب و ... البته باید توجه داشت که فرد دورکار باید ساعاتی را در دسترس مدیران، همکاران و ذینفعان باشد.

۷- دوستی با محیط زیست: یکی از مهم ترین مزایای دورکاری، تامین و ایجاد محیط سالم است. برخی کشورها، با وضع مالیات تحت عنوان "مالیات سبز"، مردم را تشویق به دورکاری و پشتیبانی از دورکاران می‌کنند. مالیات سبز، در تشویق کارکنان به کار در خانه کمک فراوان کرده است.

۸- کاهش حجم ترافیک: مطالعات انجام شده در زمینه حمل و نقل در انگلستان تایید کرده است که ارتباطات از راه دور عامل موثری برای کاهش ترافیک و استفاده کمتر از وسایل حمل و نقل است. ترویج دورکاری موجب تسهیل و راحتی جریان ترافیک میشود و کاهش رفت و آمد دورکارها، این موضوع را روشن تر ساخته است.

۹- افزایش گستره اشتغال و فرصت‌های کار: دورکاران میتوانند محل فعالیت‌های شغلی خود را در محل زندگیشان (خانه، محله، منطقه محل سکونت) انتخاب کنند و زمان بیشتری را صرف کارهای درآمدزای دیگر (مشهور به شغل دوم) کنند.

۶. معایب دورکاری

ایران آن گونه که باید در زمینه زیرساخت های لازم در وضعیت مناسبی بسر نمی برد؛ اگرچه تحقیقات نشان می دهد که در کشور حرکت به سوی گسترش و استفاده بیشتر و مناسبتر از اینترنت آغاز شده است؛ طبق برآوردها حتی برخی از کشورهای کمتر توسعه یافته در این مورد از ما پیشی گرفته اند. نبود فرهنگ مناسب رویارویی با پدیده تجارت الکترونیک و تفکر نادرست و جایگزین کردن برخی از پدیده های تجاری دیگر مانند بازاریابی شبکه ای که ارتباط چندانی با پدیده گسترده تجارت

- الکترونیک ندارد و نیز برخورد منفی تجار، واحدهای توزیع فیزیکی و مشتریان با تجارت الکترونیک، مانع مهمی بر سر رشد این پدیده به شمار می آید. [۱۰] به مواردی از معایب دورکاری در ایران در زیر اشاره شده است. [۹]
- ۱- عدم آشنایی کامل مدیران با مزایا و کاربردهای دورکاری و به طور کلی فناوری اطلاعات
 - ۲- بی ثباتی و نا مطمئن بودن خطوط ارتباطی
 - ۳- هزینه نسبتا بالای نصب تجهیزات سخت افزاری و هزینه بالای ارتباطات در صورت گسترش دورکاری الکترونیکی
 - ۴- هزینه نسبتا بالای نصب تجهیزات سخت افزاری
 - ۵- هزینه بالای ارتباطات
 - ۶- ضعف زبان خارجی اکثر افراد
 - ۷- کمبود ضوابط و مقررات برای کار از راه دور

۸. نتیجه گیری

استفاده از این فناوری تجارت الکترونیک صرف نظر از تمامی برتری ها هنوز دارای نقاط ضعفی در زمینه های مختلف و در نقاط مختلف جهان است. توانایی دسترسی به رایانه های شخصی و سرعت پایین نقل و انتقال اطلاعات بر روی بستر اینترنت، امکان دست یابی به پایگاه اینترنتی را با مشکلاتی روبه رو می سازد. با توجه به مزایا و منافع دورکاری جای تأمل است که چرا استفاده از این روش جایگاه خود را در بین مدیران و کارکنان آن طور که باید، نیافته و اغلب کارکنان و مدیران همچنان از ساختار سنتی تبعیت میکنند. با این وجود و نظر به گسترش سریع کسب و کارهای الکترونیک و تجارت الکترونیک در جهان و گریزناپذیر بودن استفاده از آن ها، و نقش این گونه فناوری های نوین در حفظ، تقویت و توسعه موقعیت رقابتی بنگاه ها و کشور در منطقه و جهان و صرفه جویی های ناشی از اجرا و به کارگیری آنها، لازم است جهت اجرا و پیاده سازی گسترده و همچنین رفع موانع موجود در راه بکارگیری آنها اقدام برنامه ریزی دقیق، منسجم و راهبردی در سطح خرد و کلان و همچنین برای دوره های زمانی کوتاه مدت، میان مدت و بلند مدت در کشور شود.

- [۱] س. موسوی and م. کرباسی، "تاثیر راهکارهای بازاریابی و فروش اینترنتی و تجارت الکترونیک بر بهبود وضعیت کسب و کارها در شرایط کرونا"، presented at the همایش ملی بهبود و بازسازی سازمان و کسب و کار، ۱۳۹۹. [Online]. Available: <https://civilica.com/doc/1044804>.
- [۲] ع. مصلح، ی. جعفرپور، and م. سعیدی، "نقش تجارت الکترونیک (EC) در ایجاد مزیت رقابتی در کسب و کارهای کوچک و متوسط"، presented at the همایش ملی و اولین همایش بین المللی تجارت و اقتصاد الکترونیکی، ۱۳۹۲. [Online]. Available: <https://civilica.com/doc/289281>.
- [۳] م. بلوچ and ر. جعفری، "بررسی تجارت الکترونیک: چالش ها، مزایا و راهکار آن"، presented at the دومین کنفرانس بین المللی مدیریت و حسابداری، ۱۳۹۶. [Online]. Available: <https://civilica.com/doc/642921>.
- [۴] ج. خانی جزئی، "تجارت الکترونیکی"، چشم انداز مدیریت بازرگانی (چشم انداز مدیریت (پیام مدیریت))، no. ۷vol. ۲۵، pp. ۱۳۸۶، Available: [Online]. <https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=105341>.
- [۵] خ. ج. جمال، "تجارت الکترونیکی".
- [۶] S. Lehtisalo and L. Agdalen, "Telework and Job Satisfaction: A Case Study from the Employees' Perspective," ed, ۲۰۱۹.
- [۷] ح. رامین مهر، م. ادراکی، س. س. توکلی، and م. امجدی کیوی، "ارزیابی راهبردی الگوی دورکاری کارکنان"، مطالعات مدیریت راهبردی، ۱۴، no. ۴vol. ۰۰۵۵۴#b، pp. ۱۳۹۲، Available: [Online]. <https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?ID=477545>.

- [۸] ع. همتی and م. قربانی, "مزایا و معایب دورکاری از نظر کارکنان و کارفرما با تکیه بر فناوری", presented at the اولین کنفرانس بین المللی علوم انسانی با رویکرد بومی - اسلامی و با تأکید بر پژوهش های نوین, ۱۳۹۴. [Online]. Available: <https://civilica.com/doc/486423>.
- [۹] ف. شاهوران, "معایب و مزایای دورکاری در ایران", presented at the اولین کنفرانس بین المللی مدیریت و علوم اجتماعی, ۱۳۹۴. [Online]. Available: <https://civilica.com/doc/514105>.
- [۱۰] س. یگانگی and س. گرمایی, "تجارت الکترونیک؛ چالش ها و راهکارها در ایران", presented at the دومین کنفرانس بین المللی یافته های نوین در حسابداری، مدیریت، اقتصاد و بانکداری, ۱۳۹۷. [Online]. Available: <https://civilica.com/doc/837494>.

